

Jaume Creus

Visat núm. 15
(abril 2013)

Deu ser cert que existeix alguna mena de predeterminació o, si som incrèduls, de predisposició en els fenòmens que configuren els jalons d'una vida. Que alguna cosa em lligava als llibres està fora de dubte.

En el bateig del Miquel Descot —cosí meu—, tenint a penes jo un any, em van fer fer el meu primer espectacle, vaig girar del dret un llibre que m'havien donat per distreure'm i que havia rebut cap per avall. Una persona que ho va veure em va fer repetir l'operació davant la desfilada general dels convidats.

Sempre m'han dit que jo vaig aprendre a llegir tot sol. Bé, suposo que almenys les vocals i algunes consonants me les devien ensenyar, perquè recordo haver preguntat (als tres anys i hi ha fotos) com es deien les lletres; la resta, sí, segurament va ser deducció meva després de mirar-me repetides vegades, en solitari, el llibre de lectura que tenia, amb dibuixos i el nom a sota (en espanyol, és clar) separat en síl·labes.

Com que els pares veien que tenia aptituds intel·lectuals, em van fomentar l'ànsia lectora i em regalaven molts llibres: pel sant, l'aniversari, les bones notes, els Reis. Tinc una pel·lícula de 8 mm on se'm veu el dia de Reis del 1961, amb deu anys, portant un munt de llibres recollits dels diversos regals dels familiars, més de quinze. I me'ls llegia tots.

La curiositat per saber sempre més i més coses i distreure'm en les hores soles, quan els pares treballaven i no tenia encara germà, devia fer miracles i llegir es va convertir en una necessitat vital, però del tot natural, si bé estranya als ulls de la majoria de la gent. Quan vaig anar al primer col·legi als set anys, ja sabia llegir i havia llegit molts contes i tebeos. Era la primera manifestació d'una voracitat lectora que no m'ha abandonat mai. I la base primera per al posterior interès a conèixer també altres llengües i llegir altres llibres en les seves llengües originals: el puntal imprescindible per a ser traductor.

Paral·lelament, també amb molt pocs anys, els diumenges, quan els pares es quedaven més temps al llit, m'hi deixaven pujar i quedar-me a escoltar per una petita ràdio de color taronja els concerts radiats. Així vaig conèixer Beethoven, Prokófiev, Txaikovski, els romàntics, etc. Més endavant, la música i la lletra (cantada) van començar a polsar dins meu alguna corda que tindria conseqüències, perquè no entenia què cantaven. Entenia les cançons corals —algunes en català, als anys cinquanta!— que sentia en directe en algunes festes assenyalades en teatres de barri o escoles, però no entenia les àries d'òperes que escoltava en els primers concerts a què vaig assistir al Palau de la Música —ja a la primèria dels anys seixanta—, quan assistia amb els altres primers de classe del col·legi als concerts especials per a les escoles que s'hi feien. Va ser el director del cor escolar, on jo cantava aleshores, qui em va posar al davant per primera vegada el fet de la traducció: jo li havia

demanat que m'expliqués què deia l'últim moviment de la novena de Beethoven, i vaig tenir la primera manifestació del prodigi de traduir: de cop i volta posseïa el coneixement d'aquell cor que sentia cantar i no entenia. Més endavant el vaig arribar a cantar en català i tot, llavors no sabia que Maragall l'havia traduït, tenia encara dotze o tretze anys. Si fa no fa per aquelles mateixes dates, també a casa em permetien comprar discos que t'arribaven a través d'una mena de subscripció. Una vegada en vaig triar un del tenor Beniamino Gigli, amb àries d'òperes italianes: m'agradava la música, però me'n distanciava el fet de no entendre el que deia la lletra, tot i que repetia com un lloro el que em semblava comprendre. I amb això en tenia prou, de moment. Segurament així s'explica perquè l'italià és la primera llengua que vaig voler aprendre a fons, a part del francès que a col·legi, durant el batxillerat, ja havia començat a dominar. Però per ser cronològicament exactes hauria de dir que abans vaig tenir els primers contactes també seriosos amb el rus. Als disset m'havia comprat un disc amb els millors fragments de *Borís Godunov* de Mussorgski. Aquella música em va fascinar literalment, per molt que conegués ja la dels ballets de Txaikovski, més ensucrada i fàcil. De menut, els contes que més m'havien agradat eren els contes russos (en espanyol, naturalment) i m'havien deixat un delit d'acostar-me a tot el que fos rus, i encara que als disset ja sabia que llavors aquell país era anomenat Unió Soviètica, potser a la imaginació m'hi niaven més aviat els contes on sortien tsars, tsarines i tsarèvitxs, prínceps i dones exòtiques de països més llunyans encara: una de les meves primeres narracions matusseres i, com tantes altres, inacabades presentava un nen rus entotsolat davant del Volga, que se sentia cridar a llançar-s'hi per l'atracció d'unes dones d'aigua.

Fascinat, doncs, pel *Borís*, vaig voler penetrar els misteris d'aquell text de Puixkin i als vint-i-un vaig començar a estudiar rus, compaginant-ho amb els estudis universitaris a la UAB i els estudis musicals al Conservatori. Només ho vaig mantenir tres anys perquè la carrera i la música m'exigien cada vegada més, però ja sabia què deia el cant original i ja havia traduït poemes de Maiakovski, Puixkin i Akhmàtova perquè sortien en una revista soviètica per a estudiants estrangers a la qual m'havia subscrit. Els primers anys de la dècada dels vuitanta vaig fer els cursos i l'especialització d'italià, i, primer de la meva promoció, vaig acabar la meva formació en italià a la Universitat de Perugia. No gaire després —necessitat de saber sempre més i més llengües?— vaig començar els estudis d'alemany, que em van servir per traduir *El matrimoni de Maria Braun*, de Fassbinder, per a TV3. Més endavant va ser el txec, i ara és el suec. L'anglès no l'he estudiat mai a consciència, vaig rebre'n algunes classes a la universitat, en horaris no lectius, que vaig deixar ben aviat, però els grups de música rock ja me n'ensenyaven de franc. I anar-hi anant.

La primera traducció professional, deixant de banda els assaigs i provatures amb el francès al batxillerat (Baudelaire, Rimbaud, Gide i sobretot Verne!), va ser de l'italià: *El corsari negre*, de Salgari, feta a quatre mans amb Jordi Fornas, ara notori exalcalde de Gallifa, encara que només la signo jo. Ja estava fent aleshores les primeres temptatives serioses de traduir Pavese, i algunes coses van sortir en revistes universitàries dels setanta. La següent, i en endavant ja en solitari, va ser justament Verne i les seves *Vint mil llegües de viatge submarí*, única traducció aleshores sencera, amb totes i cadascuna de les espècies de peixos i animals marins que hi descriu. La resta de feina feta ara ja és llarga i es pot consultar al *Diccionari de la traducció catalana*.

Ah, i si amb l'òpera vaig començar a necessitar saber què deien les llengües estrangeres, és en l'òpera on m'he capbussat de ple les dues últimes dècades, amb més de cent òperes traduïdes —per a TV3 o per als teatres d'òpera, com ara el Liceu o fins i tot el Teatro Real o la Maestranza de Sevilla— de gairebé totes les llengües operístiques. Qui diu que no hi estava predestinat?

[Per saber-ne més](#)